ALGORITMI I STRUKTURE PODATAKA

STUDIJSKI PROGRAMI:

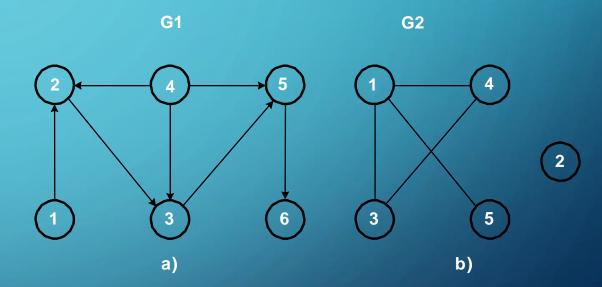
SOFTVERSKO INŽENJERSTVO, RAČUNARSKA TEHNIKA, INFORMATIKA I MATEMATIKA

NASTAVNIK: DOC. DR ULFETA MAROVAC, UMAROVAC@NP.AC.RS

GRAFOVI

GRAFOVI

- Modeliranje proizvoljnih nelinearnih relacija
- Graf G je par skupova (V, E)
- V (čvorovi) konačan neprazan skup
- E (grane) binarne relacije između čvorova
- grana (u, v) incidentna na čvorovima

TERMINOLOGIJA

- Usmereni, neusmereni i mešoviti grafovi
- Susednost čvorova
- Ulazni i izlazni stepen čvora
- Petlje i paralelne grane
- Prosti graf, multigraf, hipergraf, podgraf
- Težinski graf
- Put, prost put, dostižnost

TERMINOLOGIJA

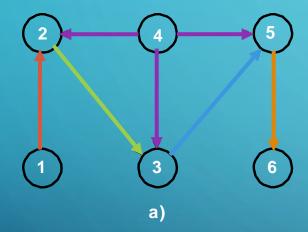
- Ciklus, ciklični i aciklični grafovi
- Kompletni, gusti i retki grafovi
- Bipartitni graf
- Povezani graf, povezane komponente
- Slobodno stablo
 - acikličan, povezan, neusmeren graf

MATRIČNA REPREZENTACIJA

- Matrica susednosti A
 - a[i, j] = 1 ako je ako $(i, j) \in E$
 - a[i, j] = 0 ako je ako $(i, j) \notin E$
- a[i, j] = w(i, j) za težinske grafove

PRIMER

G1

Matrica susednosti

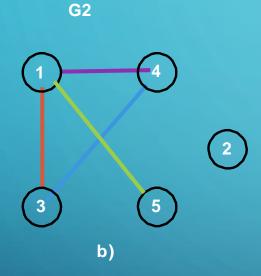
$$A = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ \hline 0 & 1 & 1 & 0 & 1 & 0 \\ \hline 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \\ \hline 10 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

Čvorovi 1,2,3 i 5 imaju po jednu vezu

Čvor 4 ima tri veze prema čvorvima 2,3 i 5

Čvor 6 nema ni jednu vezu

PRIMER

Matrica susednosti

$$A = \begin{bmatrix} 0 & 0 & \mathbf{1} & \mathbf{1} & \mathbf{1} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ \mathbf{1} & 0 & 0 & \mathbf{1} & 0 \\ \mathbf{1} & 0 & \mathbf{1} & 0 & 0 \\ \mathbf{1} & 0 & 0 & 0 & 0 \end{bmatrix} \quad \begin{array}{c} 1 \\ 2 \\ 3 \\ 4 \\ 5 \end{array}$$

Sve veze su neusmerene prema tome (one su obostrane)

Čvorov 1 ima veze sa čvorovima 3,4 i 5

Čvor 2 nema ni jednu vezu

Čvor 3 ima veze prema čvorvima 1 i 4

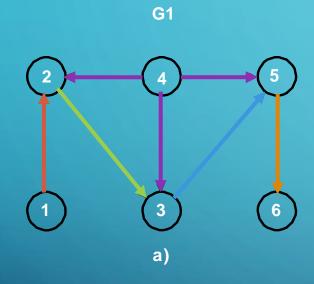
Čvor 4 ima veze prema čvorvima 1 i 3

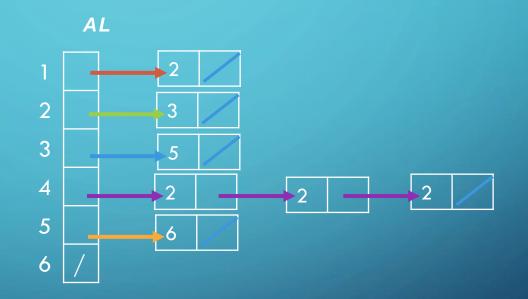
Čvor 5 ima jednu vezu prema čvoru 1

ULANČANA REPREZENTACIJA

- Liste susednosti
- vektor zaglavlja
- ulančane liste suseda
- element liste odgovara grani

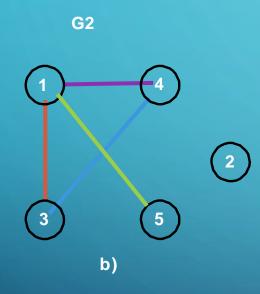
PRIMER

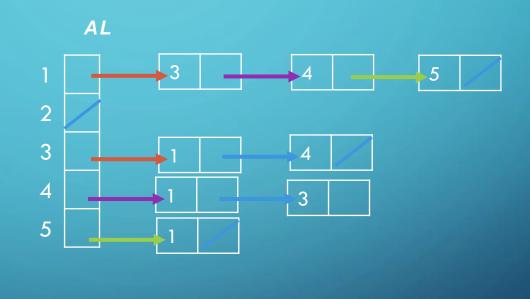

a)

PRIMER

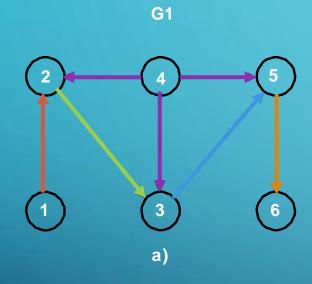

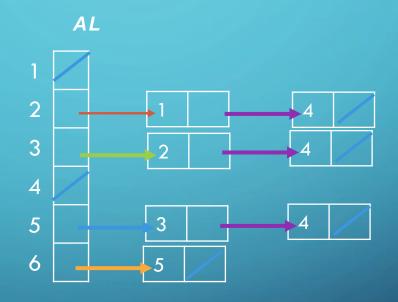
a)

ULANČANA REPREZENTACIJA

- Inverzne liste susednosti
 - ✓ lista za čvor sadrži sve čvorove kojima je sused
 - ✓ pogodno za izračunavanje ulaznog stepena
- Multiliste
 - ✓ element koji predstavlja granu ulančan u dve liste
 - ✓ identifikacija oba čvora i dva pokazivača

PRIMER

a)

PREDSTAVLJANJE GRAFOVA

Prostorna složenost

	matrica	liste (netežinski)	liste (težinski)
usmereni	n²	n + 2e	n + 3e
neusmereni	n(n+1)/2	n + 4e	n + 6e

- Matrična reprezentacija pogodnija
 - za dinamičku promenu broja grana
 - za direktan pristup grani
- Ulančana reprezentacija pogodnija za
 - dinamičku promenu broja čvorova
 - za odredjivanje suseda

OBILAZAK GRAFA

- Svi čvorovi se posete samo jednom u nekom linearnom poretku
- Poredak zavisi od izbora početnog čvora
- Ako se ne posete svi zbog nedostižnosti, nastavlja se sa nekim od neposećenih
- Na čvor se može naići više puta, ali samo prvi put se poseti
- Osnovni algoritmi zasnovani na susednosti:
 - obilazak po širini (BFS)
 - obilazak po dubini (DFS)

OBILAZAK GRAFA PO ŠIRINI

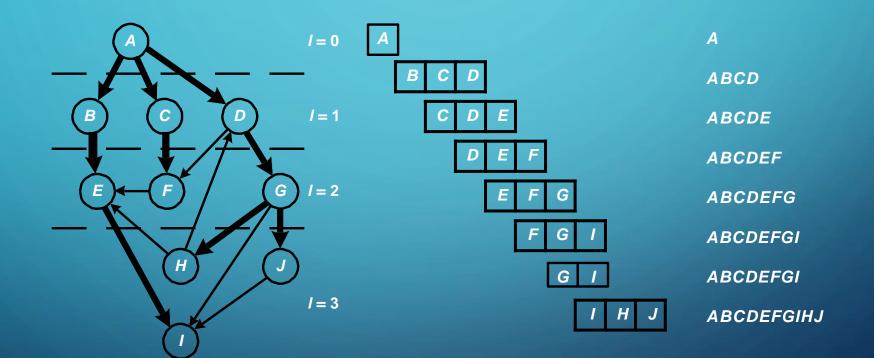
- Strategija algoritma
 - ✓ poseti početni čvor
 - ✓ poseti njegove susede
 - ✓ poseti njihove neposećene susede istim redom, ...
- Posete u "talasima", po nivoima iste udaljenosti
- Koristi se neprioritetni red za čekanje i vektor posećenosti
- Vremenska složenost
 - ✓ O(n²) za matričnu reprezentaciju
 - ✓ O(max(n, e)) za ulančanu reprezentaciju

OBILAZAK GRAFA PO ŠIRINI

```
BFS(G, v)
for i = 1 to n do
    visit[i] = false
end for
visit[v] = true
INSERT(Q, v)
while (not QUEUE-EMPTY(Q)) do
    v = DELETE(Q)
    for \{u: \overline{(v,u)} \in E\} do
        if (not visit [u]) then
             visit[u] = true
             INSERT(Q, u)
        end if
    end_for
end_while
```

- Algoritam polazi od zadatog čvora v
- Postavlja vektor posecenig cvorova za svih n na netacno
- Svaki poseceni cvor se postavlja u neprioritetni red
 Q (Prvo se spusta cvor v)
- Sve dok ima elemenata u redu Q skida se element iz reda i posecuju se svi njegovi neposeceni susedi . Svaki neposeceni sused se spusta u red Q i menja se vrednost vektora v[u] =true;
- Kad ispraznimo red to znaci da su svi cvorovi poseceni odnosno da poslednji cvorovi koji su bilu u redu nisu imali neposecene susede

OBILAZAK GRAFA PO ŠIRINI

OBILAZAK GRAFA PO DUBINI

- Strategija algoritma
 - ✓ poseti početni čvor
 - ✓ poseti jednog njegovog suseda
 - ✓ poseti jednog neposećenog suseda prethodnog
 - ✓ ako ga nema, vraća se do poslednjeg prethodnika koji ima neposećenog suseda
- Slično preorderu kod stabla
- Vremenska složenost
 - ✓ $O(n^2)$ za matričnu reprezentaciju
 - ✓ O(max(n, e)) za ulančanu reprezentaciju

OBILAZAK GRAFA PO DUBINI

Rekurzivna realizacija

DFS(G, v) for i = 1 to n do visit[i] = falseend_for DFS-VISIT(v)

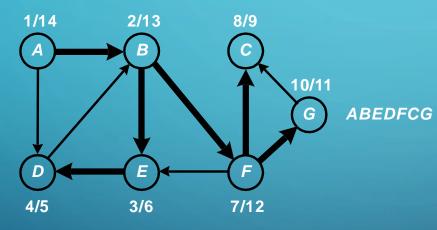
Postavi se vektor posecenosti v na netacno za sve čvorove

Polazimo od jednog čvora posetimo ga zatim za sve njegove sinove pozivamo istu metodu

Može i iterativna realizacija korišćenjem steka

OBILAZAK GRAFA PO DUBINI

Primer

 Uz svaki čvor stoje dve vremenske oznake trenutak kada je prvi put cvor obidjen i vreme zavrsetka obilaska svih suseda cvora

PRIMENE OBILASKA GRAFA

- Određivanje najkraćeg rastojanja
 - između dva čvora (i i j) u netežinskom grafu
 - ✓ rastojanje do j jednako broju nivoa I[j]
 - ✓ BFS se startuje od polaznog čvora i(I[i] = 0)
 - ✓ pri poseti nekog čvora *u* preko drugog čvora *v*
 - postavi se njegov nivo na /[u] = /[v] + 1
 - √ kad se poseti čvor j rastojanje je nađeno kao minimalni broj grana od čvora i
- Provera cikličnosti
 - ✓ postojanje poprečnih ili povratnih grana

PRIMENE OBILASKA GRAFA

Određivanje povezanih komponenata u neusmerenom grafu

```
CONN-COMP(G)

n\_cc = 0

for i = 1 to n do

visit[i] = false

end_for

for i = 1 to n do

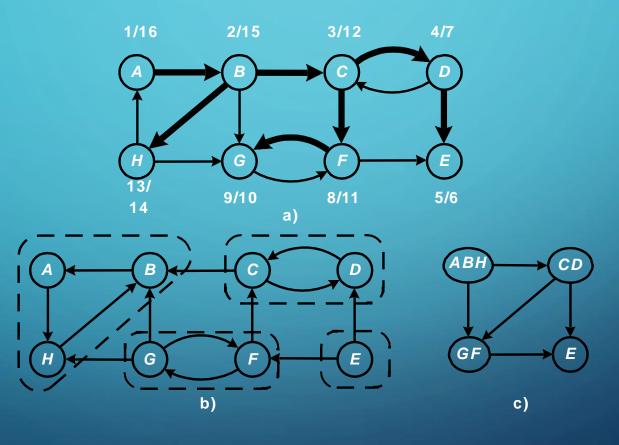
if (not (visit[i]) then

n\_cc = n\_cc + 1

DFS-VISIT(i) \rightarrow CC(n\_cc)

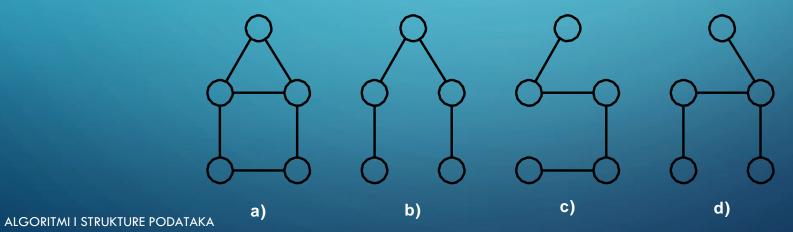
end_if
end_for
```

PRIMENE OBILAZAKA GRAFA

OBUHVATNA STABLA

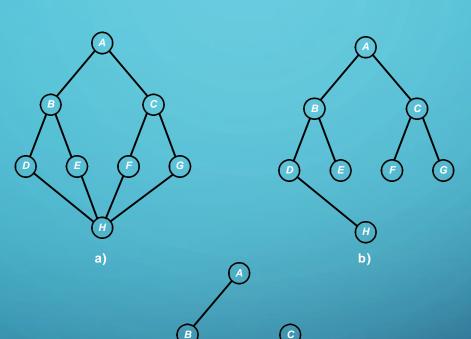
- \triangleright Obuhvatno stablo ST = (U, E')
 - neusmerenog, povezanog grafa G = (V, E)
 - ✓ sadrži sve čvorove grafa, *U* = *V*
 - ✓ sadrži određen broj grana, $E' \subseteq E$, tako da su svi čvorovi povezani, ali da nema ciklusa

OBUHVATNA STABLA

- Obuhvatno stablo slobodno stablo
- Za nepovezan graf obuhvatna šuma ST_i= (V_i, E_i)
- Generiše se pomoću algoritama obilaska BFS ili DFS.
 - ✓ na početku E' prazan skup
 - kada se doĎe do neposećenog čvora u, dolazna grana (v, u) se uključi u stablo $(E' = E' + \{(v, u)\})$ u **then** delu algoritma
- Broj grana u obuhvatnom stablu n 1
- Primene

OBUHVATNA STABLA

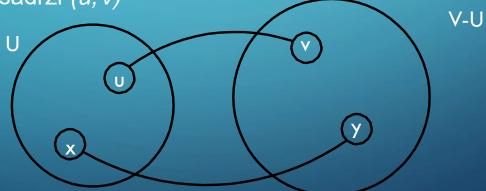

BFS stablo

DFS stablo

MINIMALNA OBUHVATNA STABLA

- Cena obuhvatnog stabla $\sum w(u, v)$ $(u, v) \in E'$
- MST obuhvatno stablo čija je cena minimalna
- Ako je $U \subseteq V$ i ako je (u, v) grana najmanje težine takva da je $u \in U$ i $v \in (V U)$,
 - onda postoji MST koje sadrži (u, v)

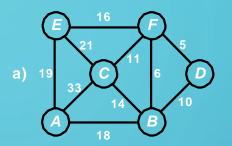
PRIM-OV ALGORITAM

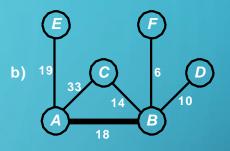
- Inkrementalno gradi MST počevši od polaznog čvora dodajući po jednu granu i jedan čvor
- Bira granu najmanje težine od onih koje povezuju čvorove koji su već uključeni u MST i čvorove koji još nisu uključeni

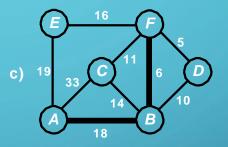
```
PRIM(G, s)
U = \{s\}
E' = \emptyset
while (U \neq V) do
\text{find } (u, v) \Rightarrow \min \{w(u, v) : (u \in U) \text{ and } (v \in (V - U))\}
U = U + \{v\}
E' = E' + \{(u, v)\}
end_while
MST = (U, E')
```

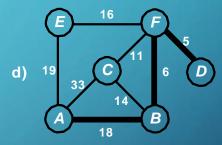
PRIM-OV ALGORITAM

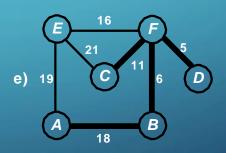
- a) Polazimo od cvora A I dodajemo ga skupu U
- b) Najkraci put od A do bilo kog drugo cvora je preko B I iznosi 14 zato se B dodaje minimalnom obilaznom stablu (U) kao I odgovarajuca veza izmedju A I B.
- C) Najkraca putanja od cvorova iz skupu U (A,B) ka drugim cvorovima (izvan U) je preko veze (B,F)=6 =>F dodajemo U, (B,F)=6 dodajemo E'
- d) Najkraca putanja od od skupa U ka ostalim cvorovima je preko veze (F,D)=5, pa se skupu U dodaje F,....

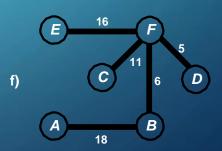

KRUSKAL-OV ALGORITAM

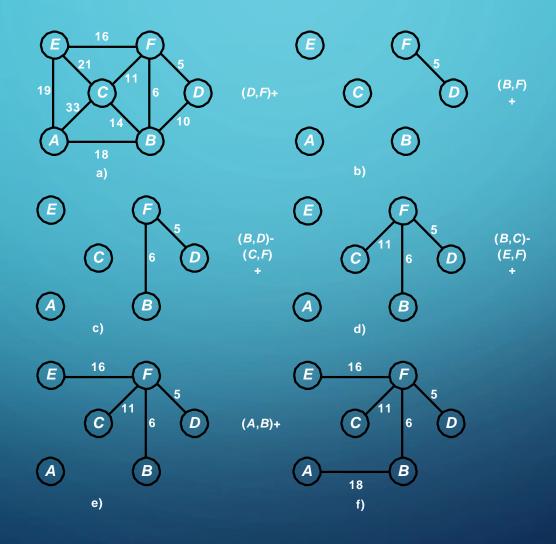
- Još jedan algoritam za konstrukciju obuhvatnog stablo čija je cena minimalna
- Polazi od čvorova koji svaki za sebe predstavlja celinu o dodaje redom grane sa najmanjom težinom ukoliko one povezuju do sada nepovezane celine

```
KRUSKAL(G)
E' = \emptyset
for each (u, v) \in E do
    PQ-INSERT(PQ, w(u, v))
end for
num = 0
while (num < n - 1) do
    w(u,v) = PQ-MIN-DELETE(PQ)
    if ((u \in T_i) and (v \in T_i) and (i \neq j)) then
         E' = E' + \{(u, v)\}
         T_k = T_i + T_i
         num = num + 1
    end_if
end_while
MST = (V, E')
```

KRUSKAL-OV ALGORITAM

- Polazi od šume nepovezanih čvorova podstabala
- Inkrementalno dodaje po jednu granu
- Bira granu koja:
 - ✓ ima najmanju težinu od preostalih, neuključenih
 - ✓ ne zatvara ciklus
- Završava kada se uključi n 1 grana
- Vremenska složenost O(e log e)

KRUSKAL-OV ALGORITAM

ODREĐIVANJE DOSTIŽNOSTI

- Veoma često postoji potreba da se utvrdi da li postoji putanja kojom su povezana dva čvora to jeste da li je jedan čvor dotižan iz drugog čvora
- Matrica puta daje informaciju da li postoji putanja između dva čvora

ODREĐIVANJE DOSTIŽNOSTI

- Matrica puta (dostižnosti) P
 - $\checkmark p[i, j] = 1$ ako postoji put od i do j
 - $\checkmark p[i, j] = 0$ ako ne postoji put od i do j
- \triangleright a[i, k]a[k, j] = 1 ako postoji put od i do j preko k
- $\triangleright a_{ij}^{(2)} = \sum a[i, k]a[k, j]$ broj puteva dužine 2 od i do j
- $A(2)=A^2$
- $a_{ij}^{(3)} = \sum a[i, k]^{(2)}a[k, j]$ broj puteva dužine 3 od *i* do *j*
- $A(3)=A^3, ..., A^{(m)}, ...$

ODREĐIVANJE DOSTIŽNOSTI

Algoritam za određivanje matrice puta

- Naći $B^{(n)} = A + A^{(2)} + ... + A^{(n)} = A + A^2 + ... + A^n$
- Članovi matrice puta P se određuju kao:
 - \checkmark p[i, j] = 1 ako je $b[i, j]^{(n)} > 0$
 - $\sqrt{p[i, j]} = 0$ ako je $b[i, j]^{(n)} = 0$
- Optimizacije:
 - ✓ u prostoru matrica bitova
 - ✓ u vremenu or i and umesto * i+
- Vremenska složenost O(n4)

WARSHALL-OV ALGORITAM

```
WARSHALL(A)

P = A

for k = 1 to n do

for j = 1 to n do

p[i, j] = p[i, j] or (p[i, k] and p[k, j])

end_for

end_for

end_for
```

```
if (p[i, k] = 1) then

for j = 1 to n do

p[i, j] = p[i, j] or p[k, j]

end_for

end_if
```

- Ovaj algoritam iterativno pronalazi da li se dva cvora mogu povezati preko nekog drugog cvora.
- Prolazi od matrice susednosti A
- Promazi kroz sve cvorove grafa k l dodaje jedinicu u matricu puta P za svaka dva cvora i i j koja su do sada bila ne povezana a za koje je postojala veza sa cvorom k

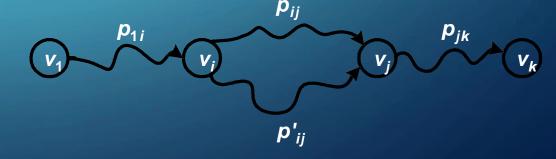
$$p[i,k]=1 i p[j,k]=1 => p[i,j]=1$$

WARSHALL-OV ALGORITAM

- Složenost:
 - ✓ vremenska $O(n^3)$
 - ✓ prostorna $O(n^2)$
- U neusmerenom grafu može lakše:
 - ✓ naći povezane komponente
 - ✓ prostorna O(n²)
 - $\checkmark p[i, j] = p[j, i] = 1$ za sve parovei i j u istoj povezanoj komponenti
 - $\checkmark p[i, j] = p[j, i] = 0$ za sve parove $i \mid j$ u različitim povezanim komponentama
 - ✓ vremenska složenost O(n²)

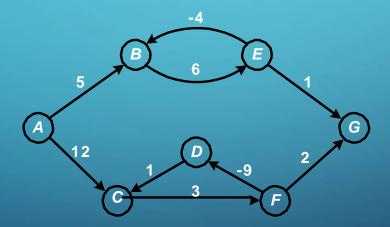
NAJKRAĆA RASTOJANJA

- \triangleright G = (V, E) usmereni težinski graf
 - √ w(i, j) težina grane od i do j
 - $\checkmark w(p_{1k}) = \sum w(i, j) dužina puta od 1 do k$
- Najkraće rastojanje između čvorova i i j je:
 - $\checkmark d(i, j) = \min\{w(p)\}$ po svim putevima od i do j
 - ✓ ∞ ako j nije dostižan iz i

NAJKRAĆA RASTOJANJA

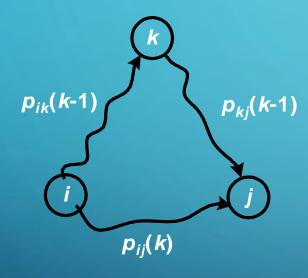
- Grane mogu imati i negativne težine
- Nisu dozvoljeni ciklusi sa negativnom težinom

- Najkraća rastojanja i putevi između svih parova čvorova
- Ulaz matrica težina W
 - w[i, j] = 0 ako je i = j
 - w[i, j] = w(i, j) ako je $i \neq j$ i $(i, j) \in E$
 - $w[i, j] = \infty$ ako je $i \neq j$ i $(i, j) \notin E$
- Izlaz matrica najkraćih rastojanja D i matrica prethodnika T
- Inicijalizacija matrice prethodnika T

✓
$$t[i, j] = 0$$
 ako je $i = j$ ili $w[i, j] = \infty$

✓
$$t[i, j] = i$$
 ako je $i \neq j$ ili $w[i, j] < \infty$

Princip relaksacije

```
FLOYD(W)
D = W
for k = 1 to n do
    for i = 1 to n do
         for j = 1 to n do
             if (d[i, j] > d[i, k] + d[k, j]) then
                 t[i, j] = t[k, j]
                 d[i, j] = d[i, k] + d[k, j]
             end_if
         end_for
    end_for
end_for
```

 $\sim O(n^3)$

- Matrica težine grana prikazuje težine grana kojima su čvorovi direktno povezani dok za čvorove koji nemaju direktnu vezu težina je beskonačna.
- Pomoću Floydovog algorima za svaki čvor k ispituje se da li je put od čvora i do čvora j (za sve i i j) kraći preko čvora k nego od njegove trenutne vrednosti. Pri tome se u posebnoj matrici matrici prethodnika ukoliko je w[i,k]+w[i,k]<w[i,j] postavlja indeks cvora k što znači da se od i dolazi do j tako što se krene prvo preko čvora k. Dalju putanju će pokazati vrednost iz tabele prethodnika na poziciji (i,k),...

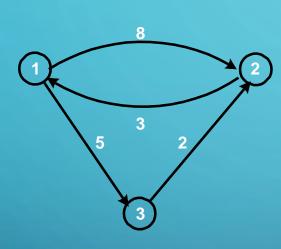
Rekonstrukcija puta

```
PATH(i, j)

if (i = j) then
    PRINT(i)
    return

else
    if (t[i, j] = 0) then
        PRINT(Nema puta izmeĎu i i j)
    else
        PATH(i, t[i, j])
        PRINT(j)
    end_if

end_if
```


$$D^{(1)} = \begin{bmatrix} 0 & 8 & 5 \\ 3 & 0 & 8 \\ \infty & 2 & 0 \end{bmatrix} \qquad T^{(1)} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 2 & 0 & 1 \\ 0 & 3 & 0 \end{bmatrix}$$

$$T^{(1)} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 2 & 0 & 1 \\ 0 & 3 & 0 \end{bmatrix}$$

$$D^{(2)} = \begin{bmatrix} 0 & 8 & 5 \\ 3 & 0 & 8 \\ 5 & 2 & 0 \end{bmatrix} \qquad T^{(2)} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 2 & 0 & 1 \\ 2 & 3 & 0 \end{bmatrix}$$

$$T^{(2)} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 2 & 0 & 1 \\ 2 & 3 & 0 \end{bmatrix}$$

$$D^{(0)} = \begin{bmatrix} 0 & 8 & 5 \\ 3 & 0 & \infty \\ \infty & 2 & 0 \end{bmatrix}$$

$$D^{(0)} = \begin{bmatrix} 0 & 8 & 5 \\ 3 & 0 & \infty \\ \infty & 2 & 0 \end{bmatrix} \qquad \begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 2 & 0 & 0 \\ 0 & 3 & 0 \end{bmatrix} \qquad D^{(3)} = \begin{bmatrix} 0 & 7 & 5 \\ 3 & 0 & 8 \\ 5 & 2 & 0 \end{bmatrix} \qquad \begin{bmatrix} 0 & 3 & 1 \\ 2 & 0 & 1 \\ 2 & 3 & 0 \end{bmatrix}$$

$$D^{(3)} = \begin{bmatrix} 0 & 7 & 5 \\ 3 & 0 & 8 \\ 5 & 2 & 0 \end{bmatrix}$$

$$T^{(3)} = \begin{bmatrix} 0 & 3 & 1 \\ 2 & 0 & 1 \\ 2 & 3 & 0 \end{bmatrix}$$

- Primena određivanje središta grafa
- \triangleright $ecc(v) = max \{d[i, v] : i \in V\}$ ekscentričnost čvora
- \triangleright min $\{ecc(v), v \in V\}$ središte
- OdreĎivanje središta:
 - √ naći matricu najkraćih rastojanja D
 - ✓ naći maksimume kolona
 - ✓ naći minimume od ovih maksimuma
 - ✓ čvor koji odgovara minimumu središte

- Najkraća rastojanja i putevi između jednog čvora (1) i svih ostalih
- Ne dozvoljava negativne težine grana
- Ulaz matrica težina grana W
- Izlaz vektor najkraćih rastojanja Di vektor prethodnika T
- Inicijalizacija:
 - ✓ vektora *D* sa prvom vrstom matrice W
 - ✓ vektora T (t[i, j] = 1 ako je $w[1, i] < \infty$)

```
DIJKSTRA(W)
                                 for k = 1 to n - 1 do
S = \{1\}
                                      find min \{d[i] : i \in (V - S)\}
for i = 2 to n do
                                      S = S + \{i\}
                                      for each j \in (V - S) do
    d[i] = w[1, \overline{i}]
    if (w[1, i] \neq \infty) then
                                           if (d[i] + w[i, j] < d[j])then
         t[i] = 1
                                               d[j] = d[i] + w[i,j]
                                               t[j] = i
    else
         t[i] = 0
                                           end_if
                                      end_for
    end_if
end_for
                                 end_for
```

- Polazimo od čvora (1) i matrice težine grana
- U svakom koraku biramo čvor i iz grafa koji ima put najmanje težine do čvora (1) dodajemo ga u skup U i osvežavamo matricu težina i prethodnika sa novim vrednostima ukoliko se preko ovog čvora u smanjuje težina puta od (1) do nekog drugog čvora j
- Dobijeni graf je graf sa putebima minimalne dužine od čvora (1) do svih njemu dostižinih čvorova

• Rekonstrukcija puta od čvora 1 do i

```
PATH(i)

if (i = 1) then

    PRINT(1)

    return

else

if (t[i] = 0) then

    PRINT(Nema puta do i)

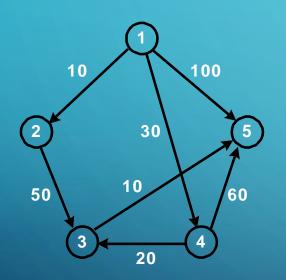
else

    PATH(t[i])

    PRINT(i)

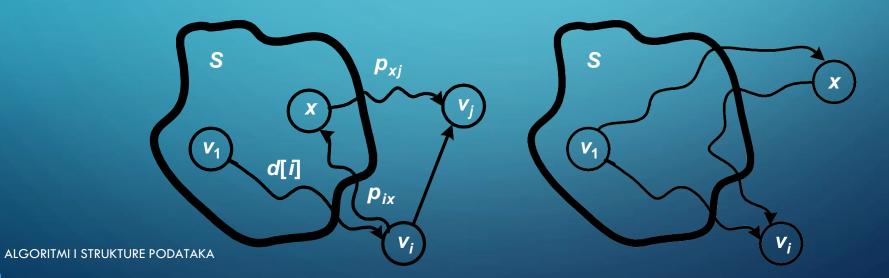
end_if

end_if
```


		D[i]				T[i]			
		2	3	4	5	2	3	4	5
1	-	10	∞	30	100	1	0	1	1
1,2	2	<u>10</u>	60	30	100	1	2	1	1
1,2,4	4	<u>10</u>	50	<u>30</u>	90	1	4	1	4
1,2,4,3	3	<u>10</u>	<u>50</u>	<u>30</u>	60	1	4	1	3
1,2,4,3,5	5	<u>10</u>	<u>50</u>	<u>30</u>	<u>60</u>	1	4	1	3

- Dokaz korektnosti:
 - ✓ korektnost postupka relaksacije
 - √ korektnost određivanja najkraćeg rastojanja

- Vremenska složenost:
 - ✓ za matricu susednosti $O(n^2)$
 - ✓ za liste susednosti $O(e + n \log n)$
- Algoritam se može iskoristiti i za određivanje:
 - ✓ najkraćih rastojanja između svih parova čvorova
 - ✓ najkraćeg rastojanja između dva čvora
- Bellman-Ford algoritam ako su dozvoljene i grane sa negativnom težinom

TEST PITANJA

- 1. Dajte primer jednog usmerenog, neusmerenog, težinskog, cikličanog I acikicnog grafa.
- 2. Napraviti matricu susednosti za jedan od grafova koji ste naveli u prethodnom primeru.
- 3. Napraviti listu susednosti I inverznu liste susednosti za prethodno prikazani primer.
- 4. Obiđite predstavljeni graf po širini I po dubini
- 5. Napravit obuhvatno stablo (ne obavezno minimalno) od povezanog neusmerenog cikličnog grafa
- 6. Napraviti obuhvatno stablo čija je cena minimalna pomoću Primovog algoritma
- 7. Na kom principu radi Kruskal-ov algoritam. Sta je njegovo početno stanje?
- 8. Napraviti matrice puta za čvorove iz prethodnog primera pomoću Warshalovog algoritma
- 9. Odrediti matricu težina i matricu prethodnika koristeci Floydov algoritam za prethodni primer.
- 10. Primeniti Dijkstrin algoritam za pronalaženje grafika sa putevima minimalne tezine od izbranog čvora do ostalih dostižnih čvorova u grafu.